

Wyniki kontroli NIK pokazują, że w niektórych szkołach procedura rozwoju zawodowego nauczycieli sprowadza się do automatycznego promowania na kolejne stopnie awansu. A na kierunki nauczycielskie przyjmowanych jest coraz więcej najsłabszych maturzystów. Natomiast programy kształcenia przyszłych wychowawców młodzieży są od lat nieaktualizowane.

Najwyższa Izba Kontroli przedstawiła wyniki kontroli pt. „Przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela”. Z jego treścią można zapoznać się [tutaj](#).

NIK wskazuje w nim, że **coraz wyraźniejsza staje się selekcja negatywna do zawodu nauczyciela**. Łącznie już ponad dziewięć procent ogółu osób przyjętych na kierunki ze specjalnościami nauczycielskimi (w okresie objętym kontrolą) to absolwenci szkół ponadgimnazjalnych, którzy na egzaminie maturalnym uzyskiwali najniższe wyniki, tj. od 30 do 49 punktów (Uniwersytet Wrocławski na kierunki związane z zawodem nauczyciela przyjął 28 proc. osób z takim wynikiem).

Proces kształcenia kandydatów na nauczycieli nie jest systematycznie usprawniany ani doskonalony. W skontrolowanych szkołach wyższych (w kontrolowanym okresie) wprowadzono zmiany zaledwie w jednym programie nauczania przyszłych wychowawców dzieci i młodzieży.

Sukcesywnie rośnie też (wzrost 10-procentowy) liczba osób, które nie obroniły w terminie prac dyplomowych i magisterskich na studiach stacjonarnych (37 proc. w roku akademickim 2012/2013 do 47 proc. w roku 2014/2015) **i niestacjonarnych** (47 proc. w roku akademickim 2012/2013 do 56 proc. w roku 2014/2015).

Tylko nieco ponad jedna trzecia studentów kończących studia pierwszego i drugiego stopnia w roku akademickim 2015/2016 wskazała, że czuje się przygotowana do wykonywania zawodu nauczyciela. Natomiast blisko jedna czwarta (24 proc.) stwierdziła, że praktyczne przygotowanie do roli nauczyciela nabyła w stopniu „znikomym” i „niskim”. W opinii studentów w procesie kształcenia kandydatów na nauczycieli potrzebne są zmiany. Jako najpilniejsze studenci wskazywali przede wszystkim:

- rozszerzenie wymiaru zajęć praktycznych kosztem zajęć teoretycznych (31,5 proc)
- ukierunkowanie programów studiów na uzyskiwanie praktycznych kompetencji (28 proc) oraz
- poprawę przygotowania psychologiczno-pedagogicznego do pracy w szkole (14 proc.).

Studenci akcentowali również potrzebę wsparcia przez praktyków zarówno w szkole, jak i podczas zajęć na uczelni (9,4 proc.). Inną ważną kwestią było przygotowanie kandydatów na nauczycieli do ciągłego doskonalenia się (samorozwoju), a także konieczność selekcji kandydatów do wykonywania zawodu nauczycieli.

Jak podaje NIK, model adaptacji zawodowej nowozatrudnionego nauczyciela, realizowany w ramach systemu awansu zawodowego, nie spełnia swej roli. - *Proces adaptacji zawodowej nauczyciela stażysty nie jest ukierunkowany na zmiany jakościowe, a więc na kształtowanie postaw oraz przyrost wiedzy i umiejętności. Nie sprzyja on koncentrowaniu się na poznaniu predyspozycji (zdolności) do wykonywania zawodu nauczyciela, rozwijaniu mocnych stron nauczyciela stażysty oraz niwelowaniu niedostatków wiedzy i umiejętności. Akcentuje natomiast kwestie proceduralne związane z uzyskaniem stopnia awansu zawodowego* – podaje NIK.

Z raportu wynika, że proces rozwoju zawodowego nauczycieli sprowadzony jest w praktyce do

uzyskiwania kolejnych stopni awansu. Związane z nim plany rozwoju zawodowego nauczycieli - stażystów nie były ukierunkowane na przyrost konkretnych umiejętności, nie uwzględniały również istotnych kompetencji, niezbędnych w rozwoju zawodowym. Plany miały z reguły charakter ogólny i schematyczny, najczęściej były zbiorem pojedynczych, niespójnych działań, co utrudniało monitorowanie postępów uzyskiwanych przez stażystów, a także dokonanie wymaganej w Karcie Nauczyciela oceny dorobku zawodowego. Żaden z planów rozwoju nie został sporządzony na podstawie wyników diagnozy przeprowadzonej przez dyrektora i w szczególności opiekuna stażu, czy także na podstawie autodiagnozy stażysty, a celem głównym niemal wszystkich (89 proc.) było uzyskanie stopnia awansu nauczyciela kontraktowego. Co więcej zdarzało się, że plany rozwoju różnych nauczycieli - stażystów w różnych były identyczne (14 planów w pięciu szkołach) lub w znacznej mierze podobne (29 planów w pięciu szkołach).

Ustalenia kontroli wskazują, że wielu nauczycielom wyznaczonym przez dyrektorów szkół na opiekunów stażu młodszych kolegów brakuje profesjonalnego przygotowania do pełnienia tej funkcji. Tylko 30 spośród sprawdzonych 151 opiekunów ukończyło formy doskonalenia z zakresu awansu zawodowego, przy czym z reguły zajęcia dot. wypełniania zadań opiekuna stażu odbywały się w formie kilkugodzinnych szkoleń. Z kolei doświadczeniami ani znaczącymi osiągnięciami zawodowymi, uwzględniającymi cały okres pracy w szkole nie legitymowało się 23 proc. opiekunów stażu. Jedyne wynikające z przepisów prawa kryterium posiadania stopnia nauczyciela mianowanego lub dyplomowanego przy powoływaniu na funkcję opiekuna stażu jest - w ocenie NIK - dalece niewystarczające. NIK wskazuje także, że w polskim systemie rozwoju zawodowego nauczycieli stworzono ryzyko pozornego zaangażowania instytucji szkoły do adaptacji nowych osób do zawodu nauczyciela. Zdecydowanie brakuje w nim stanowiska nauczyciela-mentora, który, mając specjalistyczne przygotowanie mógłby profesjonalnie pokierować ścieżką kariery nowozatrudnionego nauczyciela.

Jednakże nawet przy uwzględnieniu wszystkich zastrzeżeń - w ocenie NIK finansowe podejście do funkcji opiekuna stażu wymaga istotnej zmiany. Obecnie bowiem - z uwagi na minimalne wynagrodzenie - wypełnianie zadań opiekuna stażu w większości przypadków odbywa się niemalże społecznie.

Dostęp do kolejnych stopni awansu zawodowego nauczycieli został zautomatyzowany i obecnie odbywa się przy braku rzetelnej weryfikacji ich osiągnięć zawodowych. W ocenie NIK, nie spełnia swojej roli komisja kwalifikacyjna przeprowadzająca postępowanie na stopień nauczyciela kontraktowego. Komisja ta, jako instytucja wewnątrzszkolna, może nie być dostatecznie obiektywna. Brakowi obiektywizmu sprzyja również ogólnikowość, niejasność (nieprecyzyjność i wieloznaczność) wymagań stawianych kandydatom do stopnia nauczyciela kontraktowego oraz brak wskaźników, na podstawie których komisja mogłaby wnioskować, że wymagania zostały spełnione. W konsekwencji komisja ta wydaje wyłącznie pozytywne rozstrzygnięcia (100 proc. w skontrolowanych szkołach), które są wiążące dla dyrektora szkoły, podejmującego decyzję o nadaniu stopnia nauczyciela kontraktowego.

W efekcie np. wszyscy nauczyciele stażyści (122), którzy w skontrolowanych szkołach w skontrolowanym okresie zakończyli staż na stopień nauczyciela kontraktowego i złożyli wniosek o postępowanie kwalifikacyjne na ten stopień awansu, uzyskali ten status na podstawie decyzji administracyjnej dyrektora szkoły.

Z kolei z danych kuratorów oświaty wynika, że latach 2014-2016 spośród ogółem 39 696 nauczycieli stażystów, którzy przystąpili do rozmowy kwalifikacyjnej, zaledwie 82 osoby (czyli 0,2 proc.), nie uzyskały stopnia nauczyciela kontraktowego.

W związku z ustaleniami kontroli NIK wnosi do ministra edukacji narodowej o:

- podjęcie działań legislacyjnych dotyczących wprowadzenia zmian w ustawie Karta Nauczyciela poprzez:
 - wydłużenie okresu stażu na stopień nauczyciela kontraktowego;
 - określenie okresu pobierania dodatku funkcyjnego przyznanego opiekunowi nauczyciela stażysty, przy czym okres ten powinien obejmować wykonywanie przez opiekuna wszystkich zadań związanych ze stażem, w tym czynności związanych z podsumowaniem stażu realizowanych po jego zakończeniu;
 - wskazanie jednolitej w skali kraju minimalnej procentowej stawki dodatku funkcyjnego opiekuna nauczyciela stażysty;

- ustalenie dodatkowych wymagań, jakie powinien spełniać nauczyciel, któremu dyrektor powierza funkcję opiekuna nauczyciela stażysty, a w szczególności: legitymowanie się istotnymi osiągnięciami zawodowymi, ukończenie formy doskonalenia z zakresu kierowania rozwojem zawodowym i prowadzenie tego samego lub pokrewnego przedmiotu co stażysta;

- rozważenie wprowadzenia w ustawie Karta Nauczyciela egzaminu po odbyciu stażu uprawniającego do wykonywania zawodu nauczyciela, zamiast obowiązującej wewnętrznej rozmowy kwalifikacyjnej;
- doprecyzowanie w rozporządzeniu w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego wymagań na stopień nauczyciela kontraktowego w sposób pozwalający komisji na jednoznaczne określenie poziomu przygotowania nauczyciela stażysty do sprawnego wypełniania zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych;

Ministrowi Nauki i Szkolnictwa Wyższego NIK zaleca:

- przeprowadzenie, wspólnie z Ministrem Edukacji Narodowej, całościowej oceny systemu kształcenia kadry nauczycielskiej;
- dokonanie zmiany w rozporządzeniu w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela w zakresie zwiększenia wymiaru godzin zajęć praktycznych na studiach pierwszego stopnia;
- doprowadzenie do poszerzenia bazy danych gromadzonych w Zintegrowanym Systemie Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on w taki sposób, aby można było monitorować: liczbę uczelni publicznych i niepublicznych prowadzących kierunki oraz specjalności nauczycielskie, liczbę studentów na tych kierunkach (specjalnościach), liczbę osób, które uzyskują corocznie kwalifikacje do wykonywania zawodu nauczyciela, w tym w trybie studiów podyplomowych oraz pedagogicznego studium wydziałowego /międzywydziałowego;

Z kolei do dyrektorów szkół NIK kieruje wniosek o wyznaczanie na opiekuna stażu nauczycieli legitymujących się istotnymi osiągnięciami zawodowymi, ukończeniem formy doskonalenia z zakresu kierowania rozwojem zawodowym oraz reprezentujących ten sam lub pokrewny przedmiot co stażysta.